

לחשב חצי כזית לפי שיעור אכילת פרס וחצי כזית לפי רגילות ההקטרה, וכמו אדם שאכל כחצי זית בדבר שאכילתו מהירה וכחצי זית בדבר שאכילתו אטית (אי נימא שכל מאכל משערים לפי מה שהוא) – כי נראה שבהקטרה לא נאמר כלל שיעור זמן, וכפי שמשמע בתוס' שאפילו נשרף חצי היום וחצי ליום אחר שפיר דמי], ומכך שהוצרך התנא להשמיענו שאינם מצטרפין, והרי בלא"ה אי אתה מוצא בהקטרה משך הזמן דכדי אכילת פרס, על כרחך שגם באכילה אין צורך בשיעור זה. עוד יש לומר בפשיטות שיכול היה לדחות בדרך זו, וכסברא המוזכרת בסוף הסוגיא 'דבהאי כי אורחיה ובהאי כי אורחיה...' אלא שדוחה אף לפי סברת המקשה לדייק אכילה דומיא דהקטרה, גם לפי סברא זו הלא אפשר להקטרה בכדי אכילת פרס. וכן דרך הגמרא בכ"מ, לדחות ולתריץ אף לפי הנחת המקשה.

*

'כל הפסולין ששחטו – שחיטתן כשרה'

"לא תבנה אתהן גזית..." – כי בהניפך עליהם שום ברזל לעשותם כן (גזית), הנפת עליה חרבך המרצח ומרבה חללים וחללת אותה. ומפני זה לא היה במשכן ברזל, כי גם יתידותיו שהיו טובות יותר מברזל – עשה נחשת. וכן בבית עולמים, לא נעשה בו כלי ברזל מלבד הסכינים, כי השחיטה איננה עבודה' (רמב"ן סוף יתרו. וע"ש במש"ח).

דף לב

'קיבל הכשר ונתן לפסול – יחזיר לכשר... יחזיר לימינו... יחזיר לכלי קדש. נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו – כשר' – בנשפך לא אמרו 'יאספנו' לכתחילה כבשאר [וכן הרמב"ם נקט לשון דיעבד, כלשון המשנה] – ואפשר לפי שאין זה כבוד לאספו מן הרצפה, לכך לכתחילה אין לאספו. ואין לחוש משום הפסד קדשים – שהרי עדיין לא נזרק הדם ולא נעשה קרבן כשר. ואולם מדברי התוס' (להלן לד: ד"ה כל) משמע שגם לכתחילה מצוה לאספו [והיה אפשר לחלק לשיטתם בין נשפך הדם כולו, שמצוה לאסוף, ובין נשפך מקצתו. אך דוחק לומר כן. ע"ש בדבריהם]. וצריך עיון לדינא (שפת אמת).

אם משום דיוק לשון המשנה – יש מקום לדחות דאידי דתנא לעיל (כה) 'נשפך הדם על הרצפה ואספו – פסול', תנא הכא 'נשפך ואספו – כשר'. ואל תתמה על שנקט לשון המשנה היא ולא בסגנון הדינים שנשנו כאן – כי קטע זה נשנה כהמשך לאותה משנה, כפי שאמרו בסוגיא לעיל (טו.) 'ליפלוג וליתני בדידיה' (כדפרש"י שם). וגם ביומא (מח.) הביאו שתי משניות אלו בחדא מחתא (ע"ש ברש"י). וכנראה במקור היה זה קטע אחד רצוף, ובעריכת המשנה הפרידו את חלקי הקטע, כי הוסיפו שאר דיני הפסולין והכשרים ביניהם, ולשון המשנה לא זו ממקומו. וגם מן הרמב"ם אין ראיה – כי נוקט את לשון המשנה כדרכו. ואילו בתוס' הנ"ל מבואר שנקטו כן מסברא פשוטה, שמצוה לאספו.

'אם יש דם הנפש יחזור הכשר ויקבל' – ע' במובא לעיל כו:

'שחטו – דיעבד אין לכתחילה לא, ורמינהו... הוא הדין דאפילו לכתחילה נמי, ומשום דקא בעי למיתנא טמאים דלכתחילה לא, גזירה שמא יגעו בבשר, תנא ששחטו' – משמע שכל שאר הפסולים

שוחטים אף לכתחילה. [ובתוס' הוכיחו מכאן לענין שחיטת נשים, שכשרה לכתחילה. ויש שהחמירו בדבר].

והנה ה'יושב' הוא מכלל 'כל הפסולים' שנמנו לעיל. הרי לפנינו שיותר לשחוט לכתחילה בישיבה וכן נקטו התוס' (להלן נה: ד"ה גובהה) בפשיטות, שהשחיטה במקדש נעשית במיזב. מכאן תמה הגאון רבי משה פיינשטיין (אגרות משה יו"ד ח"א ב) על דברי הכנסת-הגדולה (מובא בבאר היטב יו"ד כד סק"ג) שאסור לשחוט כשהוא יושב כי יש לחוש לדרסה. ואמנם כתב הפרי-חדש שבדיעבד מותר. אך בפרי מגדים משמע שיש להקל בודאי רק בהפסד מרובה, אבל בלאו הכי יש לצדד בדבר – והלא מפורש בגמרא שאף לכתחילה מותר.

ושמא נאמר לשיטתם שאכן אם יודע שלא ידרוס כשישחט במיזב – מותר לכתחילה, ובוה מדובר כאן, אבל סוברים האחרונים שאצל אנשים רבים יש לחוש לדרסה ולכך אל להם לשחוט לכתחילה. או שמא לא ידע השוחט באם ישב להתבונן ולשים אל לבם לחוש לדרסה.

ואולם ודאי שבדיעבד אין לאסור, שאין לנו לחדש איסורים מעצמנו בלא מקור מהש"ס ורבותינו הראשונים. וכל שכן שאין להעביר שוחט ששחט מיזב. עד כאן מה'אגרות משה'.

על שחיטה בעבד שאינו משוחרר – ע' טור יו"ד א; ט"ז ורעק"א שם; בית הלוי ח"ב ט.

וסמך ושחט מה סמיכה בטהורים... רב חסדא מתני איפכא, וסמך ושחט – מה שחיטה בטהורים אף סמיכה בטהורים – לפרש"י הלימוד הוא מכך שתכף לסמיכה שחיטה והרי השחיטה צריכה להעשות בפנים, לפיכך גם הסמיכה בפנים, והרי אין טמא בפנים. וראה להלן (לג) שדגו אם 'תכף לסמיכה שחיטה' – מדאורייתא או מדרבנן. ואין ברור לפי זה כיצד הדין בדיעבד, כשסמך בחוץ – האם צריך לחזור ולסמוך בפנים לתכופ סמיכה לשחיטה, או שמא היות וכבר סמך – סמך, אלא שביטל דין תכיפות סמיכה לשחיטה.

ויש מפרשים שהסמיכה מצד עצמה צריכה להעשות בפנים דוקא, ולא משום תכיפותה לשחיטה (ועתוס'). ולפי זה אם סמך בחוץ – צריך לחזור ולסמוך בפנים. כן פסק הרמב"ם. ואולם אם היתה הבהמה בפנים והטמא הכניס ידו וסמך, או טמא שנכנס באיסור לעזרה וסמך – כשר בדיעבד, כיון שעצם הסמיכה היתה כדין, כי הבהמה עמדה במקום הראוי לשחיטה – לפני ה' (עפ"י זבח תודה). ע"ע בשו"ת חות יאיר רכו.

(ע"ב) 'סמיכה נמי כתיב לפני ה'?' – אפשר דמעיל ידיה וסמך' – וסבר רב חסדא ביאה במקצת לא שמה ביאה. [וכן פסק הרמב"ם (ביאת מקדש ג, יח) ועוד. ואפשר שפסק כן לפי שכך היא דעת רב חסדא, וכן רבי אבהו לקמן. וי"ל שגם דעת רבא כן היא (ע' להלן). נמצא אם כן שעולא בשם ריש לקיש יחיד כנגד הרבים (עפ"י זבח תודה). ואולם הראב"ד פסק ביאה במקצת שמה ביאה].

זרבי יוחנן אמר דבר תורה אפילו עשה אין בו... – התוס' פרשו שרבי יוחנן לפרש בא ולא לחלוק, שרבי יוחנן אינו תנא אלא אמורא. וכן כתבו התוס' בכמה מקומות שרבי יוחנן אינו חולק על תנאים (ע' בימות ז כתובות ח. פסחים צב. יומא ג: וע"ש בזבח תודה ד"ה לעשות). ואולם כמה ראשונים כתבו שרבי יוחנן חלק לעתים על תנאים, דתנא ופליג הוא כרב (ערמב"ן שבת קיד). או משום שהיה מקובל מרביתו התנאים כן (ערש"י פסחים צב. ד"ה חצר. וע"ע במובא בהרחבה ביוסף דעת ברכות כג).

[ביבמות כז: הקשו על ריו"ח ממתני' ואמר איני יודע מי שנאה – שודאי לא יחלוק ריו"ח על משנה [ואפילו רב י"א שלא חלק על המשנה, ונתבאר במק"א], ביחוד שלריו"ח עצמו הלכה כסתם משנה, וע"כ הוצרך לומר שאינה משנה, וכדרך שאמר שם מג. ע"ש].

'החצר החדשה...' – 'פירש מו"ר הרב מפוניבז' זצ"ל דלא הוסיפו איסור על הטבול יום, אלא חידשו תוספת קדושה בחצר, וממילא נאסר הטבול יום' (מהגר"א נבנצל שליט"א).
 ויש מי שפרש 'חצר חדשה' ממש, שבנה חצר חדשה שלא נתקדשה בקדושת מחנה לוויה, לצורך טבולי יום – מאחר וגזר שלא ייכנסו למחנה לוויה (עפ"י משך חכמה נשא ה.ב. ובדרך הפשט כתב הרד"ק (דבה"ב כ) שחדשו את החצר וחוקה).

לפני החצר החדשה בגימטריא: טבול יום לא יכנס במחנה של לויים (שו"ת זכרון יוסף בסוף הספר. מובא בגליון הש"ס הוריות ה:).

ואי אמרת ביאה במקצת שמה ביאה, היכי מעייל ידיה לבהונות... שאני מצורע הואיל והותר לצרעתו – ואף על פי שהותר, לא הותרה אלא הכנסת בהונותיו אבל לא כולו, שלא התירה תורה אלא כפי הצורך. [וכמו מי שנטמא בעזרה והיתה לו דרך קצרה לצאת – אסור לו לצאת בארוכה] (עפ"י תוס' בימות ז סע"ב בתירוץ השני).

לכאורה יש להוכיח שאם נכנס יותר מכדי צרכו – חייב מן התורה הגם שכניסתו בהתר, ממה שאמרו (להלן ג) שאף אם נאמר שהמצורע מדין תורה יכול להכנס עד מקום השחיטה כדי לסמוך, גזרו חכמים שמה ירבה בפסיעות – משמע שאם הרבה בפסיעות חייב כרת, הגם שהתירה תורה את כניסתו [בגדר 'הותרה' ולא 'דחיה' – שהרי כך מצוותו]. ואולם רש"י שם כתב שמה ירבה בפסיעות לא חר סמך – מזה משמע להפך, שלא חששו אלא כשכבר כלתה מצוותו וצריך לצאת. ויש לדחות. (ע' במה שפלפל בכעין זה בשו"ת דובב מירשים ח"ב לט). וע' גם באור שמח (ביאת מקדש ג, ט) שמצורע מחוסר כפורים שהותר לו להכניס ידיו, אם נכנס כולו חייב כרת במזיד וחטאת בשוגג.

ואם תאמר, הלא יכול להכניס ידיו לצורך מתן הדם על הבהונות, על ידי 'ביאה שלא כדרך', ולא יצטרך לדחות איסור ביאת מקדש? ויש לומר כיון שהכנסת המצורע בגדר 'הותרה' ולא 'דחיה', אין מחזירים אחר צדדי התר שהרי הותר הדבר לגמרי. ועוד, עיקר איסור הביאה נובע מתוצאת הביאה – מעצם הימצאותה של הטומאה במקדש, וא"כ הואיל וכך היא מצוותו של המצורע שיהיו ידיו בפנים ואין לחוש לטומאה שבתוך המקדש, ממילא אין הביאה אסורה כלל, וכן בכל מקום שאין מצות שילוח טמאים, אין איסור ביאה.

[ויש להוכיח כן ממה שאמרו (בפסחים כו.) שמשלשלים את האומנים לבית קדש הקדשים דרך לולין, כדי שלא יזונו עיניהם מן הקדש. ומדוע לא אמרו טעם פשוט, כדי שייכנסו שלא כדרך – אלא ודאי כיון שעצם הימצאותם שם מותרת, שהרי הכל נכנסים שם לתקן (ע' סוף עירובין), שוב גם הביאה מותרת ואין צורך להכנס שלא כדרך] (עפ"י חדושי הגר"ח).

בשו"ת רב פעלים (ח"ג יו"ד כג ד"ה ובהתבוננותי) כתב שאין אפשרות למצורע להכנס בשידה תיבה ומגדל שהרי אם בהונותיו יישארו בתוך השידה, הרי כאילו הוא בחוץ ואין עמידתו במקדש, ואם יוציא ידיו חוץ לתיבה נמצא בא במקצת למקדש. משמע מתוך דבריו שנקט שגם באופן זה נחשב עדיין 'דרך ביאה'.

אמר רבא: אדרבה איפכא מסתברא, מצורע היתירא הוא, להא אישתראי ולהא לא אישתראי,

טומאה דחיה (צ"ל דחויא) הוא, מה לי חד דחויא מה לי שתי דחיות' – נראה לכאורה שרוב חולק על הכלל 'הואיל ואישתרי אישתרי' [מלבד בדברים 'דחויים']. ואכן כן נראה מדברי התוס' ביבמות (ח. ד"ה רבא). ולפי זה חולק רבא על עולא וסובר ביאה במקצת לא שמה ביאה (וכן פסק הרמב"ם ועוד, וכו"ל. וכ"כ הריטב"א ביבמות).

ואולם אין הדבר מוסכם (ע' שם בתוס' בתירוצם השני. וע"ע רעק"א שם; טורי אבן מגילה ג; זבח תודה כאן; חדושי הגר"ז בענגיס ח"א נד; שו"ת חסד לאברהם או"ח סו; שבט הלוי ח"ח קלז, ח). ולפי זה דברי רבא מתפרשים כסברה בעלמא, שיש יותר מקום לסברת 'הואיל ואשתרי' בדחיה מאשר בהותרה (ע' בזה בערוך לגר ובחדושי ר' עזריאל הילדסהיימר ביבמות שם).

דף לג

'ואי אמרת ביאה במקצת לא שמה ביאה, ליעייל ידיה ולסמוך?...' – משמע בגמרא שאם הסמיכה נעשית בשער ניקנור והשחיטה בפנים, אפילו בהפרש פסיעה אחת בלבד, בטלה תכיפות הסמיכה לשחיטה.

ואף על פי שכתבו התוס' (בסוטה לט. ד"ה כל) שיעד כ"ב אמה נקרא 'תכף לסמיכה שחיטה' [וכן פסק הרמ"א (באו"ח סו). ואכן המג"א (סק"ג) תמה מכאן. וכן הקשה החכם צבי (קכח) ובשו"ת חות יאיר (רכז) וע"ע בשאר מפרשים] – כאן שונה, לפי שאין חסרון התכיפה מצד המרחק אלא משום שהשחיטה אינה נעשית באותה רשות של הסמיכה, זו בעזרה וזו חוצה לה. ושני עניני חוסר-תכיפות ישנם; מצד המרחק ומצד שינוי הרשות (עפ"י כרתי ופלתי יט; קהלות יעקב מה, ז).

וכן מובא בפוסקים (או"ח קסו ע"ש במשנ"ב סק"ה בשם הגר"ז ובגדי ישע), שמה שנתן הרמ"א שיעור להפסק כדי הילוך כ"ב אמה – זהו באותה רשות, אבל אם הולך מרשות זו לרשות אחרת, אפילו הליכה מועטת הרי זו הפסק.

ויש מפרשים, מפני שאי אפשר לה לשחיטה להעשות באותו מקום של הסמיכה, ועל כרחו חייב להביא הבהמה ממקום למקום, הלכך בטלה התכיפות. ולפי זה אין מכאן ראייה לכל שינוי רשויות שמהוה הפסק, אלא במקום שאינו ראוי בלבד, וכמו שאמרו 'כל הראוי לבילה אין בילה מעכב...' (ע' בשו"ת חות יאיר סו"י רכז).

'אלא איפוך, סמיכת אשם מצורע לאו דאוריתא, ותכף לסמיכה שחיטה דאוריתא' – כתבו התוס' (עפ"י חגיגה טז:), כיון שמן התורה אינו סומך, אומרים לו שלא להכביד בידי על הקרבן, שנמצא בהשענותו עובד בקדשים שלא במקום מצוה.

נמצינו לפי זה חוזרים מתירוך רב יוסף [ל'איכא דאמרי'] שלכך אינו מכניס ידיו וסומך, כי כל הסומך ראשו ורובו מכניס שהרי צריך לסמוך בכל כחו – הלא עתה אין שייך לומר כן אם סמיכתו לאו דאוריתא, שאסור לו לסמוך בכל כחו. [ואין לומר מ"מ חששו שמא יטעה ויכניס ראשו ורובו – שהרי מזהירים אותו קודם השחיטה הקל ידיך, כדאמרו בחגיגה שם שלכך נשים סומכות רשות]. וזקוקים אנו לתירוך הראשון: הא מני ר' יוסי בר' דאמר מרחק צפון.

ולפי זה, להלכה שכתב הרמב"ם (בית הבחירה ה, טו-טז כדעת רבי) שגם מקום עמידת הכהנים והעם בכלל 'צפון' הוא, וגם פסק 'ביאה במקצת לא שמה ביאה' (ביא"מ ג, יח) – הרי המצורע מכניס ידיו פנימה וסומך, ושוחטים אותו באותו מקום. ואכן כך נראה מפסק הרמב"ם (מחו"כ ד, ב ע"ש בכס"מ). ויש חידוש מסוים בדבר, שהרי מן התורה אינו טעון כלל סמיכה ומדרבנן